

Πέτερ Στάιν

«Όλοι χρειαζόμαστε τον Τσέχωφ».

των **Ninel Ismailova**
και **Vladimir Lamsky**

Δεν έχει ακόμη συγκεντρωθεί το ενθουσιώδες κοινό θεατροφίλων στην είσοδο του Μοσχοβίτικου Θεάτρου Τέχνης, αλλά υπάρχει ήδη κόσμος στο φουαγιέ. Θα δώσει συνέντευξη τύπου ο Πέτερ Στάιν.

Ήταν αναμενόμενο: Ένας δυτικογερμανικός θίασος που αποτολμά να παρουσιάσει τις «Τρεις Αδελφές» του Τσέχωφ στο θέατρο Τέχνης της Μόσχας είναι τεράστια ευθύνη. Το θέατρο ήταν πολιορκημένο τα δύο βράδια του Ιανουαρίου που παίχτηκαν οι παραστάσεις. Οι κριτικοί έγραψαν, ότι ο γερμανικός θίασος έπαιξε Τσέχωφ αλλά Στανισλάφσκι, ότι μας έφεραν την κουλτούρα του Ρώσικου ρεαλισμού, την ικανότητα των ηθοποιών να διαφωτίζουν ψυχολογικά μυστήρια, να το κάνουν με απλότητα και ντελικάτα, έτσι ώστε να μοιάζει σαν να είναι πραγματικά πρόσωπα, δεν υπάρχουν αποστάσεις ούτε φράγματα/εμπόδια μεταξύ ηθοποιού και εικόνας — ούτε εθνικά ούτε ιστορικά.

Το θέατρο του Πέτερ Στάιν είναι ποιητικό στην ουσία αν και όχι επισήμως. Η ουσία της ποίησής του βρίσκεται στη στάση του απέναντι στη ζωή και τον άνθρωπο. Ο σκηνοθέτης εργάζεται για τους ανθρώπους που θεωρούν την τέχνη σαν ένα μέσο πνευματικής επικοινωνίας.

■ **Κύριε Στάιν είμαστε χαρούμενοι που στα δημιουργικά σας σχέδια συμπεριλάβατε και τη Μόσχα.**

□ Υπέγραψα ένα συμβόλαιο με το Σοβιετικό Σωματείο Θεατρικών Εργατών και θα ανεβάσουμε την *Ορέστεια* του Αισχύλου με ηθοποιούς από τη Μόσχα.

Σκοπός μου είναι ν' ανεβάσω μία version συντετημένη, θα έχει διάρκεια περίπου 5 ώρες. Η παράσταση θα ολοκληρώνεται σε 2 βραδιές και τα Σαββατοκύριακα σε μία.

Οι αρχαίες ελληνικές τραγωδίες ανέβαιναν σε ανοιχτούς χώρους, πράγμα που είχε σαν συνέπεια μια διαφορετική τοποθέτηση των θεατών και ένα αλλιώςι-

Ο Πέτερ Στάιν με τον συνάδελφό του Μαρκ Ζαχάρωφ, αρχισκηνοθέτη του θεάτρου Λένκομι της Μόσχας (αριστερά).

κο σύστημα επικοινωνίας με το κοινό. Επιθυμία μου είναι να αποκαταστήσω αυτό το ανέβασμα.

Φυσικά δεν θα γίνει σε ανοιχτό χώρο — αυτό θα ήταν δυνατόν μόνο στις νότιες περιοχές της ΕΣΣΔ.

Θέλουμε να ανασκευάσουμε μέρος του Μανεγε (κεντρικό εκθεσιακό χωλ), σε θέατρο, πράγμα που δεν θα εμποδίζει τη δυνατότητα παρουσίασης εκθέσεων στο υπόλοιπο μέρος του κτιρίου.

Γνωρίζω αρκετά καλά την ελληνική τραγωδία και θέλω να γίνουν σαφείς οι απόψεις μου πάνω σ' αυτήν, στους ηθοποιούς. Αν όλα πάνε καλά θ' αρχίσουμε να δουλεύουμε την *Ορέστεια* την 1.12.90. Θα κάνουμε πρόβες έξι μήνες και η πρεμιέρα προγραμματίζεται για τον Απρίλιο του '91. Το κυριότερο, είναι ότι υπάρχουν άνθρωποι που οργανώνουν και βοηθούν

σ' όλα αυτά. Αυτό είναι πιο σημαντικό απ' το να βγάλεις λεφτά.

Θα μελετήσω ρώσικα. Είναι γεγονός, ότι μπορώ να διαβάζω λίγο, γιατί ανεβάζοντας Τσέχωφ αισθάνομαι μια συνεχή ανάγκη να δω το ρώσικο κείμενο με τα ίδια μου τα μάτια.

Αλλά τώρα χρειάζεται να μάθω καλά τη γλώσσα. Θα τη μελετήσω όλη αυτή τη χρονιά, για να προετοιμαστώ για τη συνάντηση με τους Σοβιετικούς ηθοποιούς. Θα ήταν προτιμότερο πιστεύω εάν η παραγωγή περιελάμβανε ηθοποιούς από διαφορετικούς θιάσους. Θα χρειαστώ δώδεκα γυναίκες και δώδεκα άντρες ηθοποιούς.

Γνωρίζω πολλούς σκηνοθέτες μοσχοβίτικων θεάτρων και ελπίζω να βρουν τους ανθρώπους που θέλω για τον θίασο.

Το έργο θα παίζεται για ένα χρόνο και

μετά οι ηθοποιοί θα επιστρέψουν στους θεατρικούς τους χώρους.

■ **Δεν είστε επιφυλακτικός μπροστά στο ενδεχόμενο της δουλειάς με ηθοποιούς διαφορετικής Σχολής; Πώς θα τους δώσετε φόρμα και ενότητα συνόλου;**

□ Μα φυσικά. Η δημιουργία ενός συνόλου είναι πολύ ουσιαστική εγχείριση αλλά, εδώ στηρίζομαι στη δική μου ικανότητα και ελπίζω να τα καταφέρω. Επίσης ελπίζω ότι το ίδιο το υλικό του έργου θα τους τραβήξει τον ένα κοντά στον άλλο και για λίγο διάστημα θα ξεχάσουν τις διαφορετικές σχολές τους.

Ο Ελληνικός Χορός θα πρέπει ν' ακούγεται με μια φωνή και κάθε λέξη πρέπει να προφέρεται ευδιάκριτα και καθαρά ώστε να γίνεται κατανοητή.

Τα λόγια του χορού είναι το πιο σημαντικό πράγμα σ' αυτήν την τραγωδία.

Πώς θα το κατορθώσουμε;

Φυσικά μπορούμε να δώσουμε έμφαση με μουσική αλλά καλύτερα όχι.

Θέλω οι άνθρωποι να ενδιαφερθούν για τι συμβαίνει, να δουν το νόημα που έχει. Στο κάτω κάτω ο χορός εκφράζει τη γνήσια κοινή γνώμη. Οι θεατές πρέπει να αισθάνονται συμπάθεια για τον χορό.

Δεν θέλω να κάθονται να περιμένουν τους πρωταγωνιστές να παίξουν τους ρόλους τους. Ο χορός είναι ο ήρωας της τραγωδίας. Ελπίζω να δημιουργήσω ένα τέτοιο χορό με ηθοποιούς από διαφορετικά θέατρα.

■ **Σε μία συνέντευξή σας είπατε ότι είναι πολύ δύσκολο ν' ανεβάσει κανείς Ρώσους κλασικούς.**

Τι έχετε να πείτε για τα κλασικά έργα γενικότερα. Τον Σαίξπηρ λ.χ. Ή μήπως εννοούσατε μόνο τους Ρώσους κλασικούς;

□ Το ανέβασμα κλασικών έργων είναι πάντα ένα πρόβλημα. Και οι δυσκολίες συνεχώς αυξάνονται. Έχουμε το συναίσθημα ότι η πολιτιστική μας κληρονομιά αργοπεθαίνει. Δεν είμαι σίγουρος ότι είναι έτσι αλλά έχουμε αυτό το συναίσθημα και σκεφτόμαστε πολύ για το τι μπορούμε να κάνουμε προκειμένου να συντηρήσουμε την κουλτούρα.

Κάθε έθνος έχει τα δικά του, ιδιαίτερα προβλήματα με την πολιτιστική του κληρονομιά. Οι Γερμανοί, έχουμε προβλήματα με τον Κλάιστ. Στον 19ο και 20ό αιώνα υπήρχαν διαφορετικές ερμηνείες του Κλάιστ αλλά ακόμη και τότε ήταν δύσκολο να εκτιμηθεί η δουλειά του. Παρουσιάζονταν σαν εθνικιστής συγγραφέας αλλά στην πραγματικότητα ήταν το αντίθετο.

Σήμερα είμαστε αντιμέτωποι με το πρόβλημα πώς να κάνουμε τον Κλάιστ κατανοητό, να δώσουμε τη σωστή του διάσταση. Να κάνουμε τους ανθρώπους να εκτιμήσουν τον αληθινό του ρόλο

στην τέχνη.

Όσο για τους Ρώσους πιστεύω ότι έχουν ορισμένα προβλήματα με τον Τσέχωφ γιατί στον καιρό του Στάλιν ο Τσέχωφ και ο Γκόρκι, παρουσιάζονταν σαν τα καλύτερα και μοναδικά δείγματα ρεαλισμού και μάλιστα σαν θεμελιωτές του σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Αλλά ο Τσέχωφ είναι πάντα μια πρόκληση, ένας συνεχής ερεθισμός και όχι μια μεζούρα μέτρησης ρεαλισμού. Όταν διαβάζουμε τον Τσέχωφ, απλά τον ερωτεύομαστε, δεν επηρεαζόμαστε από το βάρος των παραδοσιακών ερμηνειών, δεν σκεφτόμαστε πώς τον ανέβαζαν παλιά, αλλά πώς ερμηνεύεται σήμερα και πώς θα πρέπει να του συμπεριφερθούμε.

Αν αναμίξω Κβας με Coca Cola και σας το προσφέρω και εσείς επίσης μου προσφέρετε ακριβώς το ίδιο δεν έχει νόημα πια καμία ανταλλαγή. Γίνεται μια ανιαρή διαδικασία. Είμαι αντίθετος στα χωρίς τέλος και σκέψη φεστιβάλ. Είναι αναγκαίο να ξανασκεφτούμε και να ξαναορίσουμε εξ αρχής το αντικείμενο αυτών των ανταλλαγών. Και είναι οι άνθρωποι της Τέχνης και όχι οι Κυβερνητικοί αρμόδιοι που θα πρέπει να αποφασίσουν γι' αυτά τα ζητήματα.

■ **Η σκηνοθεσία σας στις «Τρεις Αδελφές» είναι πολύ τσεχωφική, γιατί ενέχει μια αγωνία ανθρώπινης ψυχής, όπως και στον Τσέχωφ.**

□ Πιστεύω ότι βρήκαμε τέτοια μέσα και τονισμούς στις *Τρεις Αδελφές* τα οποία μας επέτρεψαν να εκφράσουμε την ανθρώπινη αγωνία. Αυτό είναι ένα παράδοξο συναίσθημα, και προκαλεί κάποιο ειρωνικό χαμόγελο. Για παράδειγμα, αν διψάω μπορώ να σβήσω τη δίψα μου πίνοντας, αλλά είναι διαφορετικά με την ανθρώπινη αγωνία. Είναι πολύ ανθεκτική και, ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζήσει χωρίς αυτήν. Η συνειδητοποίηση και η εκπλήρωση αυτής της αγωνίας είναι πολύ επικίνδυνες.

Αυτός είναι ο λόγος γιατί οι αδελφές δεν πάνε στη Μόσχα. Όταν το έργο πρωτοπαίχτηκε στη Μόσχα το 1901 οι κριτικοί αναρωτήθηκαν ποιο αλήθεια είναι το πρόβλημα με τις αδελφές. Αν επιθυμούσαν να πάνε στη Μόσχα γιατί δεν παίρνουν απλά το τρένο να πάνε; Αυτό είναι χαζό αλλά και πολύ σωστό συγχρόνως. Η ουσία του θέματος βρίσκεται ακριβώς στο

γεγονός ότι ο πόθος και η λαχτάρα τους για τη Μόσχα πρέπει να 'ναι πάντα παρούσα στο έργο. Αυτό είναι κάτι ζωτικά σημαντικό.

■ **Μήπως ο Τσέχωφ είναι κοντά σας όχι μόνο σαν συγγραφέας αλλά και σαν προσωπικότητα.**

□ Ο Τσέχωφ σε κάνει να τον αγαπήσεις. Όχι μόνο σαν θεατρικό συγγραφέα αλλά και σαν άνθρωπο. Δεν ξέρω πώς να το εξηγήσω αλλά απλά υπάρχει σαν φαινόμενο. Διαβάζοντας τα θεατρικά του έργα ή τις ιστορίες του, φαντάζεται κανείς αληθινούς, ζωντανούς ανθρώπους με σάρκα και οστά και ο συγγραφέας συνεχώς τους προκαλεί: «ό,τι σκεφτείτε είναι αλήθεια ή ψέμα;» ρωτάει, και απαιτεί να του απαντήσουν οι χαρακτήρες των έργων του.

Παρακολούθησα τον εαυτό μου αλλά και άλλους. Ο Τσέχωφ κεντρίζει το πιο απόκρυφο σημείο της φύσης μας.

Αισθανόμαστε την ανάγκη ν' ανεβάσουμε Τσέχωφ κάθε 5-6 χρόνια από ανάγκη για ηθική υγεία τουλάχιστον. Πολλοί άνθρωποι πιο σημαντικοί από εμένα προσπάθησαν να συλλάβουν αυτό το φαινόμενο της ηθικής ακεραιότητας, της παγκοσμιοποίησης του Τσέχωφ, και να ερμηνεύσουν τη θυσία του και πού έγκειται. Οι απαντήσεις ήταν πάντα διαφορετικές αλλά όλοι συμφώνησαν ότι αυτό το φαινόμενο υπάρχει.

Πολλά παραμένουν μη εξηγήσιμα στον Τσέχωφ. Στα τέλη του 20ού αιώνα συνειδητοποιήσαμε πόσο ζωτικά αναγκαίος είναι ο Τσέχωφ, για μας και στραφήκαμε προς αυτόν όλο πιο συχνά. Τώρα περισσότερο παρά στο πρώτο μισό του αιώνα.

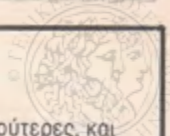
Δεν αναφερόμαστε μόνο στη ρεαλιστική παράδοση, στο θέατρο μόνο. Ο Τσέχωφ δεν είναι μόνο ρεαλιστής. Μπορεί να θεωρηθεί επίσης και συμβολιστής.

Είναι δάσκαλος σε διαφορετικά είδη: Αποκάλεσε πολλά του έργα κωμωδίες παρά το γεγονός ότι είναι γεμάτα από την ίδια αγωνία.

■ **Με ποιο τρόπο συνδέεται η αγωνία του Τσέχωφ με την αντίληψη για τη ζωή ενός Γερμανού.**

Οι θεατές σας, οι ηθοποιοί σας που παίζουν έργα του βρίσκουν κάτι κοντινό, κάτι που να τους ταιριάζει στον Τσέχωφ;

□ Υπάρχουν πολλά κοινά μεταξύ της γερμανικής και της ρωσικής κουλτούρας και γενικότερα μεταξύ Ρώσων και Γερμανών. Είμαστε γείτονες πάνω απ' όλα, και έχουμε πολλά κοινά, ιδιαίτερα συναισθηματικά. Για τους Γερμανούς ο ρωσικός πολιτισμός είναι πιο οικείος από το γαλλικό. Αυτό είναι ιδιαίτερα προφανές στο θέατρο.

Στο τέλος του περασμένου αιώνα η γερμανική δραματική σχολή ήταν πολύ επηρεασμένη από το ρωσικό θέατρο. Οι Γερμανοί ηθοποιοί παίζουν πιο πολλά ρωσικά θεατρικά έργα παρά γαλλικά ή οτιδήποτε άλλο.

Το ίδιο ισχύει για την αγωνία. Η γερμανική κουλτούρα έθεσε το ζήτημα από τον 18ο αιώνα ήδη.

Η αγωνία ανάγεται σε μια υψηλότατη αισθησιακή σφαίρα την οποία οι Ρώσοι καμιά φορά αποκαλούν συναισθηματισμό. Εμάς μας ενδιαφέρει πάρα πολύ ο ρωσικός συναισθηματισμός και η ρωσική αγωνία. Γιατί στους Ρώσους εμφανίζεται με μια εσωτερική αντίφαση. Από τη μια είναι πολύ βαθιά και υπαρξιακή, από την άλλη είναι τόσο επιφανειακή ώστε να κινδυνεύει από τη γελοιότητα. Είναι πολύ πλούσια και πολύ ευλύγιστη, ευπροσάρμοστη.

Η αγωνία του Τσέχωφ περικλείει πολλές αλήθειες της ζωής και εκεί βρίσκεται η έλξη που ασκεί.

■ **Κύριε Στάνιν ποια είναι η αποστολή της τέχνης; Τι πιστεύετε για την εξάπλωση των πολιτιστικών ανταλλαγών.**

□ Η θέση μου για τις πλατύτερες πολιτιστικές ανταλλαγές είναι μάλλον αντιφατική. Βεβαίως πιστεύω ότι είναι αναγκαίες και επικροτώ οποιαδήποτε μέτρα προς αυτήν την κατεύθυνση. Συγχρόνως διαβλέπω ένα μεγάλο κίνδυνο. Γνωρίζω ότι το θέατρο είναι φύσει επαρχιακό, πάντα εμφανίζεται σε ορισμένα μέρη. Το Ελληνικό θέατρο γεννήθηκε σε μια μικρή πόλη. Και αυτό ήταν το ξεχωριστό του χαρακτηριστικό. Υπήρχε μόνο στην Αθήνα και πουθενά αλλού.

Το θέατρο χρειάζεται ένα ειδικό κοινό κι ένα ειδικό χώρο μία τοποθεσία. Οι ηθοποιοί όταν γνωρίζουν καλά το κοινό τους μπορούν να μοιραστούν μαζί του ιδέες που είναι οικείες.

Ανέκαθεν έβλεπα την ιδέα ενός οικουμενικού θεάτρου με μεγάλο σκεπτικισμό.

Το όνειρο, το δικό μας είναι, όλος ο κόσμος να μπορεί να μας δει στο μικρό μας θέατρο. Ζούμε σε μια εποχή όπου η πληροφορία ρέει από τη μια ήπειρο στην άλλη και έχουμε την εντύπωση ότι ο πλανήτης έχει παγιδευτεί σ' ένα δίχτυ από πληροφορίες που βγαίνουν από το Ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Η ροή των πληροφοριών είναι εξοντωτική και όλες οι πληροφορίες μοιάζουν να έχουν την ίδια αξία. Αλλά ο άνθρωπος έχει ανάγκη από μια ορισμένη τάξη πρέπει πρώτα να μάθει το ένα πράγμα και μετά το επόμενο.

Σήμερα παρατηρούμε ένα είδος πολιτιστικής δικτατορίας στον κόσμο. Και δεν είναι μόνο ζήτημα αμερικανικού ή ρωσικού πολιτιστικού ιμπεριαλισμού, ο οποίος αναμφισβήτητα υπάρχει.

Πολλές χώρες το επιζητούν. Όλοι θέ-

λουν Coca Cola και το ίδιο συμβαίνει και με τις πολιτιστικές ανταλλαγές. Αν οι πολιτιστικές ανταλλαγές κατακτήσουν ένα κοινό για όλους μενού όπου η Coca Cola θα αναμειγνύεται με Κβας τίποτε το θετικό δεν θα προκύψει από αυτές.

■ **Το θέατρο είναι μια από τις πιο ζωτικές τέχνες...**

□ Το θέατρο διατηρεί εθνικά χαρακτηριστικά και οι ανταλλαγές έχουν ενδιαφέρον μόνο στο βαθμό που αυτά τα εθνικά χαρακτηριστικά διατηρούνται ζωντανά.

Αν αναμειξω Κβας με Coca Cola και σας το προσφέρω και εσείς επίσης μου προσφέρετε ακριβώς το ίδιο δεν έχει νόημα πια καμιά ανταλλαγή. Γίνεται μια ανιαρή διαδικασία. Είμαι αντίθετος στα χωρίς τέλος και σκέψη φεστιβάλ. Είναι αναγκαίο να ξανασκεφτούμε και να ξαναορίσουμε εξ αρχής το αντικείμενο αυτών των ανταλλαγών. Και είναι οι άνθρωποι της Τέχνης και όχι οι Κυβερνητικοί αρμόδιοι που θα πρέπει να αποφασίσουν γι' αυτά τα ζητήματα.

Οι εκπρόσωποι του πολιτισμού πρέπει να έχουν προσωπικές επαφές και να κάνουν τις επιλογές ώστε να έχει ενδιαφέρον η διαδικασία.

Έχω παρακολουθήσει το Μοσχοβίτικο Φεστιβάλ και κατέληξα στο συμπέρασμα ότι το Γερμανικό θέατρο είναι πολύ δημοφιλές στο κοινό σας.

Γιατί ήταν η πρώτη φορά που επαγγελματίες, γνώστες του θεάτρου ήρθαν, παρακολούθησαν και επέλεξαν τα θεατρικά έργα και ήταν πολλά όχι μόνο ένα. Όλοι μαζί διάλεξαν μερικά επιφανή και πολύ ενδιαφέροντα πράγματα. Το ρεπερτόριο που παρουσιάστηκε στη Μόσχα κατά τη διάρκεια του FRG Theater ήταν εξαιρετικό.

Είμαι υπέρ των ανταλλαγών αλλά υπό τον όρο ότι η εθνική ταυτότητα παραμένει ανέπαφη. Είμαι υπέρ των ανταλλαγών μεταξύ ανθρώπων της τέχνης. Αλλά αυτό εμπεριέχει ένα κίνδυνο που πρέπει να αποτρέψουμε. Όταν ένας σκηνοθέτης έρχεται σε μια χώρα να ανεβάσει ένα θεατρικό έργο και δεν γνωρίζει τη γλώσσα της χώρας, μόνο ένα μικρό μέρος του ταλέντου του θα εμφανισθεί στη δουλειά του.

Κάθε καλλιτέχνης πρέπει να επανεξετάσει ουσιαστικά τι σκοπεύει να κάνει και όχι απλά να υποκύψει σε μια παρόρμηση ότι θα πάει κάπου, θα ανεβάσει κάτι και συγχρόνως θα ικανοποιήσει την τουριστική του περιέργεια. Θέλω να αποφύγω κάτι τέτοιο στη Μόσχα. Θα μελετήσω τη γλώσσα σοβαρά ώστε το δημιουργικό μου δυναμικό να μη μειωθεί.

Έχω την εντύπωση ότι οι πληροφορίες που θα μοιραστώ με τους συναδέλφους μου δεν πρέπει να είναι αποκλειστι-

κά θεατρικές, αλλά πολύ ευρύτερες, και σίγουρα αυτό θα βοηθήσει τους ηθοποιούς. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η σκηνοθεσία απαιτεί γνώση της γλώσσας, της νοοτροπίας και της ψυχοσύνθεσης των ανθρώπων. Το αντιλαμβάνομαι απόλυτα.

Δεν θα 'θελα να 'ρθω στη Μόσχα και να δω ακριβώς το ίδιο θέατρο εδώ όπως το βλέπω εκεί. Όχι, θέλω να 'ρθω στη Μόσχα να δω ένα εντελώς διαφορετικό θέατρο.

Αλλά συχνά συμβαίνει να πας σε μια ξένη χώρα, ν' ανοίξεις την τηλεόραση και να δεις ακριβώς το ίδιο πράγμα που θα 'βλεπες οπουδήποτε — αυτό είναι απαράδεκτο.

Ο σκοπός των πολιτιστικών ανταλλαγών δεν θα 'πρεπε να είναι η παρασκευή «φασολάδας» από οικουμενική κουλτούρα αλλά το να μαγειρέψουμε ο καθένας τη δική του «φασολάδα» στην ίδια κατασρόλα.

Τον χρόνο που περάσαμε με το θέατρό μου στη Μόσχα τον χρησιμοποίησα για να μάθουμε περισσότερα για τον Στανισλάφσκι.

Είμαστε πολύ ευτυχείς αλλά είχαμε και τρακ όταν μας προσκάλεσαν να παίξουμε Τσέχωφ στο θέατρο Τέχνης της Μόσχας. Ο ηθοποιός που έπαιξε τον Βερσίνιν, ο Όττο Σάντερ, μου είπε ότι στην πρεμιέρα όταν βγήκε στη σκηνή και είδε το κοινό, στη σκέψη ότι ο Στανισλάφσκι πιθανά να είχε σταθεί στο ίδιο σημείο φορώντας το ίδιο κουστούμι, έχασε τη φωνή του. Του φάνηκε ότι άνοιγε το στόμα και δεν έβγαίναν ήχοι. Δεν μπορούσε να μιλήσει δεν μπορούσε να ελέγξει την αναπνοή του.

Αλλά μετά ηρεμήσαμε — το κοινό μας δέχτηκε —. Τώρα δουλεύω τον Βυσσινόκηπο. Έχουν περάσει 5 χρόνια, ήρθε η ώρα να ανεβάσω πάλι Τσέχωφ.

Πηγή: Soviet Theatre 1/90

Ελληνική απόδοση: Μαρίνα Ράλλη

